Birleşmiş Milletler Üniversitesi
Su, Çevre ve Sağlık Enstitüsü

POLİTİKA ÖZETİ

Kasm 2025

Çatışmadan Barışa: PKK'nın Silahsızlanması ve Orta Doğu'da Barışın Yeşil Potansiyeli

Temel Mesajlar

- Orta Doğu'da, özellikle Kürt bölgelerinde yaşanan çatışmalar, çevreye derin zararlar vermektedir. Bu ekolojik zarar, çatışmaların yeterince fark edilmeyen bir sonucu ve nedenidir.
- Kürdistan İşçi Partisi'nin (Partiya Karkerên Kurdistanê, PKK) silahsızlanması, Yeşil Geçiş Adaleti'ni (Green Transitional Justice, GTJ) entegre etmek için eşsiz bir fırsat sunarak, bölgedeki barış inşa çabaları kapsamında çevresel yıkımdan ekolojik restorasyona geçişi mümkün kılmaktadır.
- GTJ, çevresel zarar ve yapısal eşitsizliği ele almak için kritik bir çerçeve sunmaktadır.
- Geleneksel geçiş dönemi adaleti, insan merkezli ve hukuk odaklı eğilimi nedeniyle çevresel zararı ele almakta yetersiz kalmaktadır. Bu boşluk, çevresel adaletin çatışma sonrası yeniden inşa sürecinin temel bir unsuru olarak dâhil edilmesiyle giderilebilir. Bu da, insan ve insan dışı mağdurların tanınmasını içermelidir.
- Kalıcı barışın sağlanması ekolojik kapsayıcılık, topluluk katılımı ve sınır ötesi işbirliğini gerektirir. Bu da, hem uygulamaya hem de finansmana yönelik stratejik bir dikkat gerektirir.

Politika Özeti

Bu politika notu, Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ile Türkiye Cumhuriyeti arasında, Temmuz 2025'te PKK'nın silahsızlanmasının ilk aşamasıyla sonuçlanan yeniden başlatılan barış sürecine çevresel adaletin eleştirel biçimde entegre edilmesini savunmaktadır. Geçiş dönemi bağlamlarında kullanılan Silahsızlanma, Terhis ve Yeniden Entegrasyon (Disarmament, Demobilization, and Reintegratiın, DDR) çerçevesinden yararlanan bu not, Yeşil Geçiş Dönemi Adaleti (GTJ) kavramını öne çıkarmaktadır — bu yaklaşım, özellikle Türkiye, Irak ve Suriye'nin Kürt bölgelerinde silahlı çatışmaların ekolojik mirasını ele alır. GTJ, çevresel adaleti çatışma sonrası yeniden inşa süreçlerine entegre eder; ekolojik restorasyonu, toplumların güçlendirilmesini ve savaşın insan dışı mağdurlarının tanınmasını savunur. Bu politika notu, geleneksel geçiş dönemi adaleti mekanizmalarının çevresel zararları göz ardı ettiğini ileri sürmekte ve barış inşası gündemlerine sürdürülebilirlik ve ekolojik dayanıklılığı yerleştiren politika önerileri sunmaktadır. Çevresel meseleleri merkeze alarak, GTJ kapsayıcı ve kalıcı barışa yönelik dönüştürücü bir yol sunabilir.

Yeşil Barışa Doğru Tarihi Bir Fırsat

11 Temmuz 2025'te, Irak'ın Kürdistan Bölgesi'ndeki (IKB) Süleymaniye yakınlarında düzenlenen sembolik bir törenle

aralarında kıdemli komutanların da bulunduğu 15'i kadın, 15'i erkek olmak üzere otuz PKK'lı savaşçı silahlarını bırakarak ateşe verdi. Yerel yetkililer, sivil toplum temsilcileri, gazeteciler ve uluslararası gözlemcilerin tanıklığında gerçekleşen bu eylem, PKK'nın resmî silahsızlanma sürecindeki ilk kamuya açık adımı oldu.

Tören, PKK lideri Abdullah Öcalan'ın Şubat 2025'te yaptığı çağrı sonucunda, PKK'nın Mayıs 2025'te Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı kırk yıldır sürdürdüğü silahlı isyanı sona erdirme kararı almasıyla mümkün hale geldi. Etkinlik sırasında okunan açıklamada PKK şu ifadeleri kullandı: "Barış ve Demokratik Toplum sürecinin pratik başarısı için bir iyi niyet ve kararlılık adımı olarak ve bundan sonra özgürlük, demokrasi ve sosyalizm mücadelemizi, demokratik siyaset ve hukuk yöntemiyle yürütmek amacıyla ve demokratik entegrasyon yasalarının çıkarılması temelinde sizlerin huzurunda silahlarımızı özgür irademizle imha ediyoruz."[1]

Bu an, yalnızca PKK'nın tarihinde değil, aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti, Irak Cumhuriyeti, Suriye Arap Cumhuriyeti ve İran İslam Cumhuriyeti'ni kapsayan Orta Doğu'daki Kürt meselesinin genel seyrinde de bir dönüm noktasını temsil etmektedir. Bu gelişme, yalnızca Türkiye'de değil, daha geniş bölge genelinde de silahlı çatışmadan barışa ve potansiyel olarak çevresel yıkımdan çevresel adalete geçişin başlangıcına işaret etmektedir — karmaşık ve belirsiz bir geçiş sürecinin habercisidir.

Sembolik önemi olmakla birlikte, Süleymaniye'deki silah bırakma töreni, muhtemelen uzun ve hassas bir geçiş sürecinin ilk adımını temsil etmektedir. Silahlı çatışmadan istikrarlı ve barışçıl bir siyasi düzene geçiş, yalnızca silahların teslim edilmesinden ibaret değildir — bu süreç, güvenin yeniden inşasını, kapsayıcı ve hesap verebilir demokratik kurumların oluşturulmasını ve süregelen şikâyetlerin anlamlı bir şekilde ele alınmasını gerektirir.

Bu politika notu, gerçekten adil ve kalıcı bir barışın sağlanabilmesi için, PKK ile Türkiye arasındaki çatışma sonrası barış sürecine çevresel boyutların açıkça entegre edilmesi gerektiğini savunmakta; bunun ekolojik adalet ve Orta Doğu'daki bölgesel istikrar açısından daha geniş yansımalarına dikkat çekmektedir.

On yıllardır süren çatışmalar, yakılmış ormanlar, kirlenmiş su kaynakları ve yoğun biçimde militarize edilmiş manzaralar gibi derin çevresel tahribatlara yol açmıştır. Barış süreci ilerlerken, bu not, Yeşil Geçiş Dönemi Adaleti (GTJ) yaklaşımının entegre edilmesini önermektedir — bu yaklaşım, çevresel restorasyonu çatışma sonrası uzlaşma, demokratikleşme ve sürdürülebilir barış inşası süreçlerine dâhil eden ileriye dönük bir çerçevedir.[2] GTJ, bu yolla, kapsayıcı ve kalıcı barışa yönelik dönüştürücü bir yol açmayı hedeflemekte; çevrenin yalnızca unutulmuş bir kayıp değil, gelecektek istikrar ve refahın temel bir dayanağı olarak ele alınmasını sağlamaktadır.

DDR'yi Yeşillendirmek: Çatışma Sonrası Geçiş Süreçlerinin Çevresel Boyutları

Silahsızlanma, Terhis ve Yeniden Entegrasyon (DDR) süreci, çatışma sonrası barış inşasının kritik bir bileşenidir ve eski savaşçıların sivil yaşama geçişini desteklemek amacıyla tasarlanmıştır. Bu süreç genellikle birbiriyle bağlantılı üç aşamadan oluşur: silahsızlanma, yani silahların toplanması ve imha edilmesi; terhis, yani savaşçıların silahlı gruplardan resmî olarak ayrılması; ve yeniden entegrasyon, yani eski savaşçıların topluma sosyal ve ekonomik olarak dâhil edilmesi. PKK örneğinde, 2025 yılında alınan silah bırakma kararı, dikkatle yönetilmesi gereken karmaşık bir DDR sürecinin başlangıcını temsil etmektedir. PKK'nın sınır ötesi varlığı ve derin ideolojik kökleri göz önüne alındığında, yeniden entegrasyon çabalarının yalnızca ekonomik destekle sınırlı kalmaması; siyasal tanınma, psikososyal destek ve toplum temelli uzlaşma süreçlerini de içermesi gerekmektedir. Ayrıca, bu bağlamda yürütülecek DDR süreci ekolojik duyarlılıkla ele alınmalıdır; çatışmanın çevresel mirası tanınmalı ve eski savaşçıların ekolojik restorasyon ve barış inşasına katkı sunacak rollerde desteklenmesi sağlanmalıdır.

Dünyanın dört bir yanındaki birçok devlet dışı silahlı grup (Non-State-Armed-Group, NSAG), çevreye duyarlı

PKK, 1978 yılında Abdullah Öcalan tarafından bağımsız bir Kürt devleti kurma amacıyla kurulmuştur. PKK'nın Türkiye devletine karşı silahlı mücadelesi 1984'te başlamış olup, o zamandan bu yana 40.000'den fazla insanın ölümüne, geniş çaplı yerinden edilmelere ve binlerce köyün yıkımına yol açmıştır. Zamanla, özellikle 1990'lardan itibaren, örgüt hedeflerini Türkiye içinde Kürtler için özerklik ve kültürel haklar talep etmeye doğru kaydırmıştır. PKK, Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği tarafından terör örgütü olarak tanınmaktadır; ancak örgüt, Türkiye, Irak, Suriye ve İran'daki Kürt nüfusun belirli kesimleri arasında da önemli bir destek görmektedir.

farkındalık, politikalar ve eylemleri, daha geniş sömürgecilik karşıtı ve/veya kendi kaderini tayin etme gündemlerine aktif olarak entegre etmektedir.[3]

Bu tür devlet dışı silahlı gruplar, çevresel şikâyetleri etnik, yerli ya da ulusal taleplerle iç içe geçirerek, çevresel meseleleri ayrı ya da ikincil bir konu olarak değil, siyasi mücadelelerinin ayrılmaz bir parçası haline getirmekte ve bu yolla gündemlerini uygularken çevresel bir boyuttan yararlanmaktadır. Kültürel farklılık, etnik kimlik ve bölgesel özerklik mücadeleleri, çevresel çatışmaların dinamiklerini ve anlatılarını giderek daha fazla şekillendirmektedir. Bu mücadeleler yalnızca kaynaklara erişim ya da ekolojik koruma ile ilgili değildir; aynı zamanda iktidar, tanınma ve adalet taleplerini de içermektedir. Bu bağlamda, ekolojik ırkçılık (çevresel ırkçılık ya da eko-ırkçılık olarak da bilinir) kavramı, etnik, dini ve ırksal azınlıkların çevresel zararlara orantısız biçimde maruz bırakılmasını tanımlamak için kullanılmaktadır.[4,5] Bu zarar rastlantısal değildir; çoğu zaman asimetrik güç ilişkilerinin, sömürgecilik mirasının ve şiddetin bir sonucudur.[5] Askerileşme ve çatışmalar, ormanlar, nehirler, biyolojik çeşitlilik, tarım arazileri ile diğer doğal yaşam alanları ve kültürel peyzajlar üzerinde belirgin çevresel tahribatlara yol açmıştır. Öte yandan, bu çevresel yıkım çoğu zaman devletler tarafından görmezden gelinmekte ya da meşrulaştırılmakta, karşı isyanla mücadele veya kalkınmanın kaçınılmaz bir parçası olarak sunulmaktadır. Dahası, çevre hareketleri ve direnişler kriminalize edilmekte, yani suç unsuru olarak gösterilmektedir.

Bu gerçekler ışığında, çevre, barış ve çatışma ilişkilerini yeniden düşünmeye yönelik artan bir ihtiyaç ortaya çıkmaktadır.[6,7] Araştırmacıların da uyardığı gibi, çevresel barış inşası kimi zaman bir perdeleme işlevi görebilir — çatışmaları siyasetten arındırabilir, toplulukları yerinden edebilir ya da çevresel tahribatı daha da kötüleştirebilir.[8] Bu tür tuzakların ötesine geçebilmek için, akademisyenler ve uygulayıcılar barış ekolojisi paradigmasını önermektedir — bu yaklaşım, çevresel farkındalık ile daha geniş bir barış bilincini birleştirmeyi amaçlar.[9] Bu da, çevrenin barış inşası, çatışma çözümü ve kapsayıcılık süreçlerinin temel bir bileşeni olarak ele alınması gerektiği anlamına gelir.

PKK'nın çevresel yaklaşımı — yerel özerklik, ekolojik sorumluluk ve toplumsal cinsiyet özgürlüğüne yaptığı vurgu ile — bu tür bütüncül barış inşası için potansiyel bir model sunmaktadır. Bu vizyon, birçok açıdan hem kırsal hem de kentsel alanlarda karşılık bulmuştur: çevre ve ekoloji odaklı örgütler, yerel topluluklar ve bölgesel barolar çevresel zarara karşı aktif biçimde direnç göstermektedir. Ancak bu vizyonun hayata geçmesi, yalnızca silahsızlanma ile mümkün değildir. Gerçekleşmesi için dönüştürücü bir adalet yaklaşımı gereklidir — bu da yeşil geçiş dönemi adaletini içermeli ve tüm aktörlerin hesap verebilirliğini sağlamalıdır.

Sorun Tanımı

Geçiş dönemi adaleti, toplumların kitlesel şiddet, baskı ve sistematik adaletsizlik mirasıyla yüzleşmek için, siyasal geçiş dönemlerinde başvurdukları mekanizmaları ifade eder. Bu mekanizmalar arasında hakikat komisyonları, ceza yargılamaları, tazminatlar ve kurumsal reformlar yer alır ve amaçları hesap verebilirliği sağlamak, toplumsal uzlaşmayı teşvik etmek ve demokratik dönüşümü desteklemektir.10-11 Ancak, geleneksel geçiş dönemi adaleti, özellikle çevresel zararlar söz konusu olduğunda, önemli sınırlamaları nedeniyle yaygın biçimde eleştirilmektedir.

Araştırmacılar, mevcut geçiş dönemi adaleti çerçevesiyle ilgili beş temel soruna dikkat çekmektedir[2]:

• İnsan ve Avrupa Merkezli Yaklaşım: Geleneksel geçiş dönemi adaleti, insanı merkeze alan ve Avrupa merkezli hukuk geleneklerine dayanır. Bu yaklaşım, yerli halkların ve Batı dışı toplumların adalet ve çevreye dair anlayışlarını dışlar.

• Hukuk Merkezli Dar Yaklaşım: Geçiş dönemi adaleti, cezai sorumluluk ve hukuki reformlara odaklanarak, mevcut hukuk sistemlerinin dışında kalan daha az görünür veya normalleştirilmiş çevresel zararları göz ardı eder.

• Yapısal Eşitsizliklerin Göz Ardı Edilmesi: Çevresel ırkçılık ve kaynakların gaspı gibi uzun süredir devam eden sistemik sorunlar, geçiş dönemi adaletinin kapsamı dışında kalır ve çatışma sonrasında da etkisini sürdürür.

• Neoliberal Kalkınma Modelleriyle Uyum: Çatışma sonrası yeniden inşa süreçleri, ekolojik restorasyon yerine çıkarcı endüstrileri ve altyapıyı teşvik eden neoliberal yaklaşımları benimseyerek çevresel ve toplumsal zararı artırabilir.

Yeşil Geçiş Dönemi Adaleti: Çatışma Sonrası Çevresel Onarım için Bir Çerçeve

Bu sınırlamalara yanıt olarak, Yeşil Geçiş Dönemi Adaleti (GTJ), adaletin sınırlarını çevresel yıkımı ve ekolojik onarımı da kapsayacak şekilde genişletir ve geçiş dönemi adaletine yeşil bir yaklaşım getiren altı temel ilkeyi ortaya koyar[2]:

I. Yeşil geçiş dönemi adaleti sömürgecilik karşıtı olmalıdır — hem çevresel yönetişimde hem

de adalet süreçlerinde sömürgeci miraslarla yüzleşmeli ve bunları ortadan kaldırmalıdır. Bu, bilginin sömürgecilikten arındırılmasını gerektirir; soyut evrenselliklerin ötesine geçerek Küresel Güney'in ve Yerli Halkların bilgi birikimlerini sürece dahil etmeyi içerir. Şiddet, zarar ve suç kavramlarına dair bu alternatif anlayışları benimseyerek, adaletin kültürel olarak anlamlı hale gelmesi ve tarihsel güç eşitsizliklerini etkin biçimde ele alması sağlanır.

II. Yeşil geçiş dönemi adaleti devleti merkeze almamalıdır — adaletin yalnızca devlet kurumları aracılığıyla değil, topluluklar tarafından da sağlanabileceği kabul edilmelidir. Bu kapsayıcı yaklaşım, yerel toplulukların karşılaştıkları sorunları tanımlamalarına ve uygun çözümler geliştirmelerine olanak tanır. Böylece adalet, yaşanmış deneyimlere daha duyarlı hale gelir ve yukarıdan dayatılan müdahalelere karşı daha dirençli olur.

III. Mağduriyet yalnızca insanla sınırlı olmamalıdır — ekosistemler, hayvanlar ve insan dışı varlıklar da şiddetin mağdurları olarak tanınmalıdır. Bu yaklaşım, geleneksel insan merkezli mağduriyet anlayışını genişleterek çatışmanın zararlarını daha bütüncül biçimde kavramayı ve yalnızca insanlara yönelik tazminatların ötesine geçen daha kapsamlı onarım biçimlerini mümkün kılar.

IV. Adalet yalnızca bir mekanizma değil, bir süreçtir — adalet sürekli, katılımcı ve değişen ekolojik ve toplumsal gerçekliklere duyarlı olmalıdır. Bu ilke, tek seferlik hukuki yaklaşımların ötesine geçerek, adaletle dinamik ve sürekli bir etkileşimi teşvik eder. Toplumsal ve ekolojik iyileşmenin uzun vadeli bir çaba olduğunu kabul eder.

V. Neoliberalizm kaçınılmaz değildir — çatışma sonrası iyileşme süreçleri, çıkarcı ekonomik modelleri reddetmeli; sürdürülebilirlik ve eşitliği önceliklendirmelidir. Bu, çevrenin korunmasını ve ekonominin demokratik kontrolünü esas alan alternatif ekonomik modellerin entegrasyonunu içerir. Böylece ekonomik toparlanma, ekolojik bütünlük veya toplumsal refah pahasına gerçekleşmez.

VI. Bütüncül adalet arayışı değerlidir — mükemmel olmasa bile, ekolojik, toplumsal ve siyasal adaleti bir araya getirme çabaları gereklidir ve anlamlıdır. İnsan ve ekolojik refahın birbirine bağlı olduğunu kabul etmek, tüm yaşam biçimlerinin ve adalet türlerinin birbirine bağlılığını ele alarak daha kapsamlı ve sürdürülebilir barış sonuçlarının önünü açar.

Kürt meselesi bağlamında, çevresel tahribat onlarca yıllık çatışmanın önemli bir sonucu olmuştur. Yeşil Geçiş Dönemi Adaleti (GTJ), ekolojik zararın tanınması ve onarımı için güçlü bir çerçeve sunar. Topluluk öncülüğünde restorasyonu, çevresel şiddetin belgelenmesini ve insan dışı mağdurların adalet süreçlerine dahil edilmesini destekler.

Politika Önerileri

Türkiye ile PKK arasındaki yeni barış sürecinin yalnızca şiddetin sona ermesini değil, aynı zamanda çatışmanın yapısal ve ekolojik mirasını da ele alan pozitif bir barışa evrilmesini sağlamak için aşağıdaki politika önerileri sunulmaktadır:

1. Barış Süreçlerine Çevresel Adaletin Entegrasyonu

Çevresel meseleler, tarihsel olarak ikincil konular olarak ele alınmaktan çıkarılmalı ve barış sürecinin temel bileşenleri haline getirilmelidir. Bu, müzakere süreçlerinin ele alınış biçiminde sistematik bir dönüşüm gerektirir.

a. Barış Müzakerelerine Çevresel Adaletin Dahil Edilmesi: Çevresel meseleler barış sürecinin temel bileşenleri olarak ele alınmalıdır. Müzakere ekiplerine çevre uzmanları, yerel ekolojik bilgiye sahip kişiler ve sivil toplum aktörleri dahil edilmelidir. Böylece ekolojik zararlar tanınır ve gelecekteki anlaşmalarda ele alınabilir hale gelir.

b. Çevresel Tahribatın Tanınması ve Belgelenmesi: On yıllarca süren silahlı çatışmaların yol açtığı çevresel zararlar — ormansızlaşma, su kirliliği, toprak bozulması ve biyolojik çeşitlilik kaybı gibi — açıkça kabul edilmelidir. Bu süreci desteklemek için topluluk tanıklıklarını, ekolojik verileri ve kültürel hafızayı merkeze alan hakikat ve hafıza mekanizmaları kurulmalıdır.

c. Yeşil Geçiş Dönemi Adaleti Çerçevesinin Benimsenmesi: Politika yapıcılar ve uluslararası aktörler, çatışma sonrası iyileşme süreçlerinde GTJ ilkelerini temel almalıdır. Bu ilkeler, adalet kavramını çevresel yıkımı, ekolojik onarımı ve türler arası mağduriyeti kapsayacak şekilde genişletir. Bu çerçeve, barış inşası çalışmalarına entegre edilerek ekolojik zararların daha kapsayıcı ve sürdürülebilir bir iyileşme sürecinin parçası olarak ele alınmasını sağlar.

d. Ekolojik Katılım Yoluyla Pozitif Barışın Teşvik Edilmesi: Barış inşası çabaları, yalnızca şiddetin yokluğunu ifade eden "negatif barış" anlayışının ötesine geçmeli; sosyal adalet, ekolojik restorasyon ve demokratik katılımı içeren pozitif barış yaklaşımını benimsemelidir. Doğa, yalnızca çatışmanın mağduru olarak değil, aynı zamanda barış inşasının bir öznesi olarak tanınmalıdır.

2. Topluluk Temelli Restorasyonun ve Adil KaynakYönetişiminin Teşvik Edilmesi

Sürdürülebilir barış, yerel toplulukların güçlendirilmesini ve doğal kaynaklar üzerinde adil bir yönetişimin kurulmasını gerektirir.

a. **Topluluk Temelli Ekolojik Restorasyonun Desteklenmesi:** Çatışmadan etkilenen bölgelerdeki çevresel restorasyon projeleri, yerel ve yerli topluluklar tarafından yürütülmelidir. Bu girişimler, ekolojik yeniden canlanmayı, kültürel sürekliliği ve sürdürülebilir geçim kaynaklarını önceliklendirmeli; yukarıdan aşağıya dayatılan kalkınma gündemlerinden korunmalıdır.

b. **Doğal Kaynaklara Adil Erişimin Sağlanması:** Çatışma sonrası yönetişim yapıları, toprak, su, ormanlar ve diğer doğal kaynaklara adil ve kapsayıcı erişimi garanti altına almalıdır. Bu, tarihsel olarak belirli toplulukları — özellikle devletsiz veya yerli grupları — dışlayan ayrımcı politika ve uygulamaların ortadan kaldırılmasını da içermelidir.

c. **Sınır Ötesi Çevresel İşbirliğinin Teşvik Edilmesi:** Ekosistemlerin sınır tanımayan yapısı ve Kürt coğrafyasının bölgesel niteliği göz önüne alındığında, komşu devletler arasında çevresel işbirliği büyük önem taşımaktadır. Ortak çevresel izleme, havza yönetimi ve iklim uyum stratejileri, güven artırıcı önlemler olarak işlev görebilir ve uzun vadeli barışa katkı sağlayabilir.

d. **Yerel ve Geleneksel Yönetişim Yapılarının Güçlendirilmesi:** Barış inşası ve çevresel yönetim, bölgesel ya da topluluk düzeyinde sahiplenmeye ve tabandan gelen meşruiyete dayanmalıdır. Geçiş dönemi adaleti süreçleri, yerel kapasiteyi güçlendirmeli ve geleneksel liderlik yapılarını barış inşası çalışmalarına entegre ederek bağlama özgü çözümler, kapsayıcılık ve uzun vadeli sürdürülebilirlik sağlamalıdır.

3. Koruma ve Hesap Verebilirliğin Güçlendirilmesi

Çatışma sonrası bağlamda çevresel adaletin sağlanabilmesi için güçlü koruma ve hesap verebilirlik mekanizmalarının kurulması hayati önem taşımaktadır.

a. **Çevre Savunucularının ve Ekolojik Bilginin Korunması:** Ekolojik zararı belgeleyen veya buna karşı direnen çevre aktivistleri, araştırmacılar ve topluluk liderleri için hukuki ve fiziksel koruma sağlanmalıdır. Geleneksel ekolojik bilgi, çatışma sonrası iyileşme ve sürdürülebilirlik için değerli bir kaynak olarak tanınmalı ve desteklenmelidir.

b. **Sağlıklı Bir Çevre Hakkının Geliştirilmesi:** Temiz hava, güvenli su, verimli toprak ve doğaya erişim gibi unsurları içeren sağlıklı çevre hakkı, çatışma sonrası hukuk ve politika çerçevelerine entegre edilmelidir. Bu haklar yalnızca çevresel hedefler olarak değil, aynı zamanda temel insan hakları olarak ele alınmalıdır.

c. **Çevresel Tazminat ve Hesap Verebilirlik Mekanizmalarının Oluşturulması:** Çatışma sonrası dönemde çevresel tazminatları değerlendirmek ve finanse etmek için bağımsız sistemler kurulmalıdır. Bu mekanizmalar, ekolojik rehabilitasyonun hızlı biçimde hayata geçirilmesini sağlamalı ve savaş sonrası diğer talepler arasında çevresel zararları önceliklendirmelidir.

4. Yeşil Barış İnşası için Sürdürülebilir Finansman

Yeşil Geçiş Dönemi Adaleti (GTJ) ilkelerinin somut eylemlere dönüştürülebilmesi için yeterli ve sürdürülebilir finansman kritik öneme sahiptir.

a. **Uluslararası Fonların Kullanımı:** Çevresel barış inşasını desteklemek için uluslararası finansman mekanizmalarından yararlanılmalıdır. Birleşmiş Milletler, Küresel Çevre Fonu (Global Environment Facility, GEF) ve Yeşil İklim Fonu (Green Climate Fund, GCF) gibi küresel kurumlar, çevre ile çatışma arasındaki kesişimi daha yakından dikkate alarak bu alandaki çalışmaları desteklemelidir. Dünya Bankası'nın iklim-çatışma bağlantılarına artan ilgisi gibi kurumsal önceliklerdeki değişimler, çevresel hedeflerin barış ve iyileşme süreçlerine entegre edilmesi için yeni fırsatlar sunabilir.

b. **Yenilikçi Finansman Mekanizmalarının Teşviki:** Barış tahvilleri, kamu-özel ortaklıkları gibi yenilikçi finansman modelleri benimsenerek, çatışma sonrası yeşil dönüşüm süreçleri için finansmanın çeşitlendirilmesi ve istikrara kavuşturulması sağlanmalıdır.

Son Değerlendirme

PKK'nın 2025'te silah bırakma kararı, Ortadoğu'da barışı yalnızca bir siyasi uzlaşma olarak değil, çevresel adaleti, toplulukların güçlendirilmesini ve ekolojik onarımı içeren dönüştürücü bir süreç olarak yeniden hayal etmek için tarihi bir fırsat sunmaktadır.

Yeşil Geçiş Dönemi Adaleti (GTJ) ilkelerini benimseyerek, politika yapıcılar, sivil toplum aktörleri ve uluslararası kurumlar, çevresel zararların mirasının görmezden gelinmemesini ve çatışma sonrası iyileşme sürecinin kapsayıcı, sürdürülebilir ve adil olmasını sağlayabilir. Bu, çevrenin yalnızca bir mağdur olarak değil, aynı zamanda bir paydaş olarak tanınmasını ve barışın yalnızca siyasi ilişkileri değil, yaşamı sürdüren ekosistemleri ve toplulukları da onarmasını gerektirir. Önümüzdeki yol belirsiz olabilir, ancak mevcut an, ekolojik özen, kapsayıcılık ve ortak sorumluluk

temelinde bir gelecek inşa etmek için nadir bir fırsat sunmaktadır. Bu, yıkımdan onarıma, sessizlikten tanımaya ve çatışmadan tüm yaşam biçimlerini kapsayan bir barışa geçiş için bir şanstır.

Referanslar

1. BIA Haber Masası. Tam metin: Barış ve Demokratik Toplum Grubu: Silahlarımızı özgür irademizle imha ediyoruz. Bianet (2025).
2. Killean, R. & Dempster, L. Green Transitional Justice. (Routledge, Abingdon, Oxon [UK] ; New York, NY, 2025).
3. Munive, J. & Stepputat, F. How Non-State Armed Groups Engage in Environmental Protection. (2023).
4. Bullard, R. D. Unequal Protection: Environmental Justice and Communities of Color. (Sierra Club Books, San Francisco, 1994).
5. Pulido, L. Flint, Environmental Racism, and Racial Capitalism. Capital. Nat. Social. 27, 1–16 (2016).
6. Ide, T. et al. The Future of Environmental Peace and Conflict Research. Environ. Polit. 32, 1077–1103 (2023).
7. Conca, K. & Wallace, J. Environment and Peacebuilding in War-torn Societies: Lessons from the UN Environment Programme's Experience with Postconflict Assessment. Glob. Gov. 15, 485–504 (2009).
8. Ide, T. The dark side of environmental peacebuilding World Dev. 127, 104777 (2020).
9. Kyrou, C. N. Peace Ecology: An Emerging Paradigm in Peace Studies. Int. J. Peace Stud. 12, 73–92 (2007).
10. Alici, N. Transitional Justice and the Kurdish Conflict: A Grassroots Approach. (Routledge, Abingdon, Oxon [UK] ; New York, NY, 2026).
11. Transitional Justice in the Twenty-First Century: Beyond Truth versus Justice. (Cambridge University Press,

Dr. Pınar Dinç, UNU-INWEH'de Çevre-Çatışma İlişkisi Araştırma Görevlisi ve Lund Üniversitesi Orta Doğu İleri Araştırmalar Merkezi'nde siyaset bilimi doçentidir. Çalışmaları, özellikle siyasal güç, iklim ve çevresel değişim, ekolojik bozulma, otoriterlik, direniş ve göç arasındaki etkileşimlere odaklanan çevresel barış ve çatışma araştırmalarına yöneliktir.

Dr. Lina Eklund, UNU-INWEH'de Çevresel Güvenlik, Çatışma ve Göç Araştırma Görevlisidir; ayrıca Lund Üniversitesi Fiziki Coğrafya ve Ekosistem Bilimi Bölümü'nde kıdemli öğretim görevlisi ve Orta Doğu İleri Araştırmalar Merkezi'nde araştırmacıdır. Göç ve silahlı çatışma bağlamında arazi sistemi dinamikleri üzerine uzmanlaşmış olup, çalışmalarında yer gözlemi ve mekânsal analiz yöntemlerini kullanmaktadır.

Dr. Mir Matin, UNU-INWEH'de Coğrafi, İklim ve Altyapı Analitiği Programı Yöneticisidir. Riskleri azaltmak ve dayanıklılığı artırmak amacıyla yer gözlemi ve coğrafi bilgi çözümlerinin uygulanması üzerine çalışmaktadır.

Prof. Kaveh Madani, UNU-INWEH'nin Direktörüdür ve New York Şehir Üniversitesi Uzaktan Algılama Yeryüzü Sistemleri Enstitüsü'nde (CUNY CREST) araştırma profesörüdür. Politika geliştirme süreçlerine katkı sağlamak amacıyla karmaşık insan-doğa sistemlerinin modellenmesi konusunda uzmandır.

doi: 10.53328/INR25PDR002
ISBN: 978-92-808-6132-7

Feragatname: Bu yayında ifade edilen görüş ve düşünceler, Birleşmiş Milletler Üniversitesi'nin resmî politika veya tutumunu yansıtmak zorunda değildir.

Bu Politika Notu ilk olarak Eylül 2025'te İngilizce olarak yayımlanmıştır (doi: 10.53328/INR25PDR001) ve Pınar Dinç tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

Önerilen Atıf: Dinç, P., Eklund, L., Matin, M., Madani, K. (2025). Çatışmadan Barışa: PKK'nin Silahsızlanması ve Ortadoğu'da Barışın Yeşil Potansiyeli. Birleşmiş Milletler Üniversitesi Su, Çevre ve Sağlık Enstitüsü (UNU-INWEH), Richmond Hill, Ontario, Kanada, doi: 10.53328/INR25PDR002.